БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО
СЕКЦИЯ „НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ НАУКИ“

Аделина Константинова Хаджийска

СЪДЕБНИТЕ АКТОВЕ В НАКАЗАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

Професионално направление: 3.6. Право

Научна специалност: Наказателен процес

Научен ръководител:

доц. д-р Екатерина Салкова

СОФИЯ
2017

Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита от секция „Наказателноправни науки“ на Института за държавата и правото при Българската академия на науките на 12 юли 2017 г.

Докторантът е зачислен в редовна докторантура по научната специалност Наказателен процес в секция „Наказателноправни науки“ при ИДП – БАН със Заповед № РД-09-61/30.06.2014 г., считано от 01.10.2014 г.

Изследванията са осъществени в Института за държавата и правото при Българската академия на науките.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 19.10.2017 г. в Института за държавата и правото при БАН (гр. София, ул. „Сердика“ № 4) пред научно жури, назначено със Заповед № РД-09-73 от 27.07.2017 г. на и.д. директора на ИДП при БАН в състав:

Членове:

проф. д. ю. н. Никола Андреев Манев
доц. д. ю. н. Георги Иванов Митов
доц. д-р Екатерина Салкова Гетова
доц. д-р Ралица Янкова Илкова
доц. д-р.Иван Христов Ранчев

Резервни членове:

доц. д-р Гергана Маринова Маринова
доц. д-р Иван Петров Видолов

Дисертационният труд и материалите по защитата са на разположение в ИДП при БАН (гр.София, ул. „Сердика“ № 4), както и на интернет страниците на Българската академия на науките и на Института за държавата и правото при БАН.

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Актуалност на изследването

Дисертационният труд представлява опит да бъдат представени и систематизирани юридическите характеристики на съдебните актове, постановявани в наказателния процес. Актуалността на изследването се обуславя от значението, което имат съдебните актове в наказателното производство. През последните години се забелязва задълбочаване на усилията на държавата и обществото за подобряване прозрачността и отчетността в работата на правораздавателните и правоохранителните органи в сферата на наказателното правосъдие.

Липсата на теоретични анализи и точно дефиниране на някои основни понятия налага необходимостта от изясняване на тяхната същност въз основа на достигнатото ниво на научни изследвания и на развиващата се съдебна практика. От гледна точка на общотеоретичните постижения интерес представляват ролята и мястото на съдебните актове в общата система от юридически актове.

През последните години като дискусионни се очертават въпросите както относно същността на различните видове определения и разпореждания в наказателния процес, така и относно тяхното необходимо съдържание. След реформата през 1999 г. на отменения НПК и въвеждането с нея на съдебен контрол в досъдебната фаза на наказателния процес бяха обосновани противоречиви становища по въпросите за същността на съдебните актове, с които съдът дава разрешения или одобрения за извършването на определени действия от органите на досъдебното производство. Спорове както в науката, така и в практиката, възникват и относно тяхното съдържание (по кои въпроси се произнася съдът в досъдебната фаза на наказателния процес и какво следва да се включва в мотивите им). Поради липса на изследване на правните последици от съдебните актове, се поставят множество въпроси относно техния правен ефект. Липсата на монографични трудове, посветени на изследвания проблем и ускореното развитие на политическите и обществено–икономическите условия предопределят необходимостта от цялостно изследване на поставените въпроси.

2. Предмет и задачи на изследването

Предмет на дисертационния труд са съдебните актове в процеса на правораздаването по наказателни дела, различни класификации на отделните видове съдебни актове, разработването на тази основа на законодателни предложения в духа на предприетата съдебна реформа. Обект на изследване са историческото развитие на съдебните актове, тяхното постановяване, мястото им в системата от други актове на държавните органи. Изследването обхваща ролята им като гарант за обезпечаване на основни права и свободи на гражданите в сферата на наказателното правосъдие и огромното им значение като средство за осъществяване на наказателната политика в борбата с престъпността.

Целта на дисертацията е да се изяснят правните проблеми, които са свързани със същността и съдържанието на различни видове съдебни актове, да се анализират техните характеристики, да се изследват правните им последици, а от тук и значението им както в рамките на висящото наказателно производство, така и след неговото приключване.

За постигане на целта са поставени за решаване няколко задачи. На първо място, за постигането на поставената цел е необходимо да се разгледат възникването, развитието, съвременното състояние, различни тенденции и перспективи при постановяването на отделните видове съдебни актове. На следващо място се прави анализ на различни понятия и правни категории, разпространени в правната теория, включително на понятието „юридически акт“. Въз основа на изследвания понятиен апарат се формулира определение за съдебен акт в наказателния процес. Третата задача е свързана с изследването на мястото, ролята и значението на съдебните актове, постановени в наказателния процес, в общата система от юридически актове. В тази връзка е направен сравнителноправен анализ на съдебните актове, постановявани в чужди наказателнопроцесуални системи. Изследват се видовете съдебни актове и актовете на други държавни органи. Изследвани са структурата, реквизитите, формата и реда за постановяване на отделните съдебни актове, както и някои проблеми при тяхното постановяване. На анализ са подложени основните свойства на постановения и влязъл в сила съдебен акт – законността, обосноваността и справедливостта на съдебните актове. Изяснява се подробно правната същност на присъдата, определенията, решенията, разпорежданията и съдебния протокол. Разглеждат се проблеми на практиката при постановяване на съдебните актове в светлината на правото на справедлив процес по чл. 6 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ).

3. Методи на изследването

За постигане на задачите на изследването са използвани нормативният, историческият и системно-структурният методи. Нормативният метод е използван, за да се анализира нормативната уредба, която съдържа разпоредби, попадащи в предмета на дисертационния труд. Използват се методите на езиковото, логическото, систематическото и сравнителното тълкуване. Място намират основните методи на формалната логика като анализ, синтез, индукция и дедукция, емпирични изследвания и обобщения от дълбочинни интервюта. В резултат на исторически преглед се проследява развитието и еволюцията на съдебните актове в наказателния процес, тяхната форма като начин на фиксиране и закрепване на държавната воля в сферата на наказателното правосъдие. Изяснява се по–добре правната им същност и ролята им, отредена от законодателя през различните години. С помощта на задълбочен анализ се изясняват спецификите на отделните видове съдебни актове, както и техните особености и ред за тяхното атакуване пред по–горен съдебен орган. Чрез сравнителният анализ се изграждат тези относно съответствието на българската правна уредба с достиженията в тази област на законодателствата на държавите членки на Европейския съюз. Анализирането на различните съдебни актове в наказателния процес помага при изследване на отделните класификации на съдебните актове. В резултат на критичен анализ, с помощта на дедуктивен и индуктивен подход, се разкриват основните процесуални проблеми при постановяване на някои видове съдебни актове.

4. Научна новост и приноси на дисертационния труд

Дисертационният труд е първото цялостно изследване на съдебните актове в наказателния процес. Приложимостта на изследването е насочена към практическите аспекти на съдебните актове в наказателния процес и тяхното постановяване. Формулирани

са като отделни изводи отделни предложения „de lege ferenda“. Предлага се изрично нормативно уреждане на някои видове съдебни актове, както и промени в уредбата на техните структурни елементи и съдържание. Практиката е използвана като възможен критерий при обсъждане на научните разногласия по определени теми и обратно – достиженията на теорията са ползвани като ориентир за предлагане на изход при разнопосочната съдебна практика.

Стойността на труда се състои предимно в анализирането на литературата и практиката по въпросите на съдебните актове в наказателния процес. Акцентирано е върху противоречивите виждания, като са предложени възможни пътища за търсене на решение. При обосноваването на теоретични дефиниции е взета предвид практическата им приложимост.

Разгледана е юридическата характеристика на съдебните актове в наказателния процес като средство за осъществяване на наказателната политика на държавата. Подробно са разгледани въпросите относно структурата, съдържанието и реда за тяхното постановяване. Направен е анализ на мотивите на съдебните актове, като проблематиката е анализирана самостоятелно и в съвкупност, теоретично и от практическа гледна точка.

Внимание е отделено на традиционно актуалния за наказателния процес въпрос за алгоритъма на постановяване на съдебните актове.

Обсъдени са въпросите за законосъобразността, обосноваността и справедливостта на съдебните актове в наказателния процес. Анализирана е темата за правната сила на съдебните актове в нейните две основни форми – формална и материална сила. Разпознати са редица проблеми при изясняване на някои правни понятия и са набелязани уязвимите страни при теоретичното им абсолютизиране.

5. Апробация на дисертационния труд

5.1. Статии, свързани с темата на дисертацията:

1. Прочитане на обясненията на обвиняем и на показанията на свидетел в съдебната фаза на наказателния процес. – В: Научни трудове на Института за държавата и правото. БАН. Том XII. София, 2015, с. 223 – 235;

2. Определенията на съда по чл. 306, ал. 1, т. 1, 2 и 3 от НПК. Постановяване и инстанционен контрол. – В: Научни трудове на Института за държавата и правото. БАН. Том XIII. София, 2015, с. 167 – 172;

3. Законосъобразност и обоснованост на съдебния акт в наказателния процес. – В: Научни трудове на Института за държавата и правото. БАН. Том XIV. София, 2016, с. 207 – 214;

4. Съдебното решение в наказателния процес като по-съвършена форма на борба с престъпността. – В: Научни четения в памет на Венелин Ганев и Никола Долапчиев. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2017, с. 365 – 373.

5.2. Участие с доклади, свързани с темата на дисертацията:

1. Прочитане на обясненията на обвиняем и на показанията на свидетел в съдебната фаза на наказателния процес. Доклад във връзка с проведената Кръгла маса на тема „Доказването в наказателния процес – необходимост от реформа в НПК”, 2014, Съдебна палата, гр. София;

2. Определенията на съда, постановени по реда на чл. 306, ал. 1, т. 1, т. 2, т. 3 НПК. Правна същност, процедура и инстанционен контрол. Доклад във връзка с проведена Пета национална конференция на докторантите в областта на правните науки, 2015, к.к. „Слънчев бряг“;

3. Някои разсъждения относно съдържанието на въззивното съдебно решение“. – Доклад в научен семинар, организиран от Академията на МВР и ИДП при БАН, 2015, Академия на МВР;

4. Някои разсъждения относно принципа на недопускане на дискриминация при постановяване на съдебните актове в наказателния процес. Доклад във връзка с участие в конференция, организирана от Академията на МВР, 2015, София;

5. Законосъобразност и обоснованост на съдебните актове в наказателния процес. Доклад във връзка с проведената Шеста национална конференция на докторантите в областта на правните науки, 2016, к.к. „Слънчев бряг“;

6. Мотивирането на съдебното решение в контекста на правото на справедлив процес по чл. 6 ЕКЗПЧОС. Доклад, представен на конференция, организирана от ПУ „Паисий Хилендарски“ по случай 137 години от приемането на Търновската конституция на тема: „България и Балканите в условията на динамична международна среда“, 2017, Пловдив;

7. Съдебното решение в наказателния процес като по-съвършена форма на борба с престъпността.Доклад, представен на конференция, организирана от Юридическия факултет на СУ„ Св. Климент Охридски“ в памет на Венелин Ганев и Никола Долапчиев, 2017,София;

8. Ролята на съдебните актове в превенцията на престъпността. Доклад, представен на конференция, организирана от Юридическия факултет на РУ “Ангел Кънчев”, 2017, Русе;

9. За правната сила на съдебните актове. Доклад, представен на Седмата национална конференция на докторантите в областта на правните науки, 2017, Варна, к.к.„Св. Константин и Елена“;

6. Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд отговаря на изискванията на чл. 27 от Правилника за прилагането на Закона за развитието на академичния състав в Република България и на изискванията на ИДП при БАН, като съдържа: заглавна страница, съдържание, увод; изложение, състоящо се от три глави; заключение (изводи и предложения); декларация за оригиналност и библиография.

В структурно отношение изследването включва: (1) увод; (2) изложение; (3) заключение; (4) библиография. В изложението са обособени три глави със съответни раздели, точки и подточки, означени с арабски цифри – всички с тематично структурирани заглавия и подзаглавия. Целено е всеки един от представените проблеми нормативно да бъде разгледан от няколко страни. Успоредно с това се подхожда и теоретично към всеки един от елементите на структурата.

Дисертационният труд се състои от 301 страници, включително съдържание, списък на използваните съкращения и списък на използваната литература. Броят на бележките под линия е 225. Библиографията включва 68 заглавия на кирилица и 21 заглавия на латиница.

II. Кратко изложение на дисертационния труд

Уводни бележки

През последните години се забелязва задълбочаване на усилията на държавата и обществото за подобряване прозрачността и отчетността в работата на правораздавателните и правоохранителните органи в областта на наказателното правосъдие. Съдебните актове в наказателния процес са критерий за ефективността на правораздаването по наказателни дела. Постановяването на правилен съдебен акт е гаранция за ефективно правосъдие при спазване на основните права и свободи на всички граждани, което предопределя значимостта на изследваната проблематика.

В правната теория на съдебните актове в наказателния процес не се обръща специално внимание. Основните трудове, посветени на съдебните актове и на техните правни последици са предимно в областта на гражданския процес. По–голяма част от научните изследвания датират от преди повече от половин век. До момента цялостно изследване на съдебните актове в наказателния процес, тяхната правна същност, прилики и разлики с други видове актове, включително процесуални актове на други органи, постановявани в наказателния процес, не е провеждано, което предпоставя актуалност на разгледаните в дисертационния труд въпроси.

Въпросът за правилността на съдебните актове носи ценна информация за състоянието на съдебната власт и осъществяваната от нея правозащитна функция. В този контекст, един от водещите мотиви за проведеното изследване е необходимостта да се анализират и класифицират съдебните актове съобразно различни критерии.

Глава първа
СЪЩНОСТ И ПОНЯТИЕ ЗА СЪДЕБЕН АКТ

§ 1. Правна същност и понятие за юридически акт

При разкриване същността на съдебния акт в наказателния процес се разглежда най–напред понятието „акт“ като обща категория на правото и въз основа на него се пристъпва към разглеждане на неговата отраслова разновидност. В правната литература дълго време темата за юридическите актове е обект на задълбочени изследвания, като въпросът за обхвата на понятието „правен акт“ все още е предмет на дискусии. Според общата теория на правото и други съвременни правни отрасли, „правният акт“ (на латински „actus iuridicus“) е многозначно понятие. С него най–често се обозначава правомерно човешко поведение или резултат от човешко поведение с конкретно правно значение.

Юридическият акт е юридически факт, резултат от волево човешко поведение, извършено в съответствие със законовите разпоредби. Той се конкретизира със своята насоченост, която се свежда до изявление на воля да бъде постигнат конкретен правомерен резултат. Поради това юридическият акт се определя и като правно предписание, което в

по–голяма част от случаите представлява ново индивидуално правило за поведение. Това ново правило за поведение възниква въз основа на конкретизиране на правна норма, като същото е индивидуализирано, тъй като е задължително за конкретни правни субекти. В този смисъл, юридическият акт се разглежда като източник на правни предписания за регулиране на поведението на правните субекти. Съдържащите се правни предписания са скрепени с правна санкция и гарантирани с правна принуда, което обезпечава техния задължителен характер. Задължителният характер е средство за регулиране на обществени отношения в съответния правен отрасъл. В общата теория на правото юридическият акт често се разглежда като външна форма, или като акт – документ, чрез който индивидуалните правни предписания се обективират в правната действителност. Анализът води до извод, че същността на юридическия акт се свежда до правомерно правно действие, извършено от правен субект в съответствие със закона, което има за цел постигането на конкретен и желан правен резултат.

§ 2. Правна същност и понятие за съдебен акт

В Наказателно–процесуалния кодекс липсва легално определение на понятието съдебен акт. Понятието „акт“ е употребено само за определена категория решения на държавните органи, постановявани в хода на процеса, при осъществяваната от тях наказателнопроцесуална дейност. В сега действащия НПК разпоредбата на чл. 32 НПК е озаглавена „Видове съдебни актове“. Употребата на съществителното „акт“ от законодателя се забелязва само за още един процесуален акт на наказателния процес – обвинителния акт на прокурора, видно от чл. 246 НПК. Обвинителният акт на прокурора е негово процесуалното решение, което се постановява в хода на досъдебната фаза на наказателния процес. Обвинителният акт на прокурора е негов основен решаващ процесуален акт, с който приключва досъдебната фаза на наказателния процес и едновременно се сезира съдът (в повечето случаи) при образувано наказателно производство. В същото време понятието „акт“ се запазва за обозначаване на постановленията на съда като резултат от неговите най–важни процесуални действия при реализиране на ръководно – решаващите му правомощия.

Със съдебните актове съдът се произнася по исканията на прокурора и гражданите, които защитават свои или чужди права и законни интереси, участници в процеса, които по-късно в съдебната фаза имат процесуалното качество на страни по смисъла на чл. 253 НПК. Следователно видът на процесуалния акт е обвързан от функциите, които се осъществяват от субектите на тяхното постановяване. Законодателят е запазил понятието „акт“, за да обозначи решаващите актове, с които прокурорът и съдът осъществяват съответните си конституционни правомощия.

В изследването се акцентира върху волевата правна природа на съдебните актове. Те са реализация на възложената на съда ръководно – решаваща функция в наказателния процес. В чл. 32, ал.1 НПК понятието „съдебно решение“ е използвано като видово понятие. Често понятието „решение“ се възприема като родово понятие и синоним на едно или друго „процесуално решение“. В действителност има резон да се говори за съдебно решение в широк смисъл, доколкото постановяването на всеки правен акт предполага вземане на конкретно решение и е основен етап от правоприлагането. „Процесуално решение“ е по – широко по съдържание понятие и обхваща всички актове, постановявани в рамките на наказателния процес от компетентните държавни органи.

Всеки един съдебен акт, постановен в рамките на наказателния процес представлява решение на съда по конкретен фактически и правен въпрос. Той е краен формален писмен акт, постановен в хода на динамичен фактически състав, свързан с правоприлагането като вид държавна дейност. В този смисъл, той съдържа конкретно решение на компетентния съдебен орган. Съдебният акт представлява изразено в документално–процесуална форма държавно–властническо решение, което обезпечава правопорядъка и ефективното управление в сферата на правораздаването по наказателни дела. Съдебните актове, постановявани в наказателния процес, са правни актове и волеизявления на държавен орган, обективирани в установената от закона процесуална форма, чрез която съдът, в пределите на своите правомощия като единствен правораздавателен орган по наказателни дела, еднолично или в колегиум, дава отговор на фактически и правни въпроси, за решаването на които е сезиран.

Същността и съдържанието на съдебния акт, постановен в наказателния процес, може да се определи, като се използват методите на анализ и сравнение и по този начин се разкрият общите и специфичните белези като вид правни актове. Чрез разкриването на същността и белезите на общото понятие за юридически акт, по–точно се разкрива правната природа на съдебните актове. Съдебните актове по своята правна същност могат да се разгледат като източници на правни предписания, с които възникват, изменят се или се прекратяват определени правни отношения между отделните членове на обществото, помежду им и с държавата в лицето на нейните държавни органи и длъжностни лица.

Липсата на еднакъв законодателен подход при определяне на видовете правни актове не се отразява на същността им като основни и съдържателни белези на правната ни система. Съдебният акт е вид юридически акт и като такъв на първо място той представлява резултат от волево човешко поведение, извършено в съответствие със законовите разпоредби. Всеки съдебен акт се свежда до правомерно правно действие, извършено от съда в съответствие със закона и има за цел постигането на конкретен и желан правен резултат. Съдебните актове без оглед своя вид са източници на правни предписания за регулиране на поведението на правните субекти. Правните предписания са скрепени с правна санкция и гарантирани с правна принуда, което обезпечава техния задължителен характер.

Анализът на специализираната литература показва, че осъществяването на правосъдието по наказателни дела се развива паралелно с появата на различните форми за осъществяване на управленска дейност. Идеята за управленски характер на всяко решение на компетентен орган е възприета традиционно като външно проявление на практическата реализация на функциите и методите на управление, както и самото управляващо въздействие на конкретни действия, извършвани в процеса по осъществяване на възложената му дейност.

Интересен въпрос, който се поставя в теорията и на който следва да се отговори положително е дали решенията на правораздавателния орган представляват нови юридически факти. От гледна точка на общата теория на правото, решенията на правораздавателния орган може да бъдат определени именно като такива нови юридически факти, които учредяват, изменят или погасяват процесуални отношения, в които носителите на субективни права реализират тези права. Съдебният акт в наказателния процес е инструмент в ръцете на държавата при осъществяване на наказателната политика. Той е една по–съвършена форма в борбата с престъпността с оглед постигане целите на наказанието. Възникналото в резултат на извършеното престъпление наказателно

правоотношение между дееца и държавата в лицето на нейните органи бива индивидуализирано, като е задължително за конкретни правни субекти. Тази негова особеност е свързана с индивидуалния характер на този вид правоприлагащ акт.

Съдебните актове като вид правни актове имат три основни съдържателни характеристики. На първо място съдебните актове имат волева характеристика, тъй като те са проявление на държавна (съдебна) воля. Съдебните актове са сложно обществено–психологическо явление с целеви характер. На следващо място, съдебните актове притежават и познавателна характеристика. От една страна, те представляват познание на съда относно обективната действителност. От друга страна, те са и познание на съда за една бъдеща картина на житейската и правна действителност. Това знание има строго определена практико–приложна насоченост. Същевременно, съдебните актове, като вид правни актове, притежават оценъчна характеристика на правната действителност към най–малко два момента – един минал момент, какъвто е този на извършване на престъпното деяние и на един последващ – към момента на индивидуализацията на наложеното наказание с отчитане на всички обстоятелства, релевантни за постановяване на един справедлив съдебен акт.

§ 3. Отграничения на съдебните актове от други видове актове

Необходимо е съдебните актове, постановявани в наказателния процес, да се отграничават от някои други юридически актове на правото. Благодарение на подробен анализ и сравнение на общите и специфичните им черти се разкрива по–точно същностната им характеристика, техните роля и значение за механизма на правно регулиране и за функционалното им предназначение в системата от общи юридически актове.

3.1. Съдебните актове и актовете на законодателната власт

Съдебните актове, постановявани в наказателния процес, на първо място са отграничени от нормативните актове. Нормативните актове са основен източник на обективното право и като такива отговарят на изискванията за правните актове в съответната правна система. Съдебните актове, постановявани в рамките на наказателния процес, нямат абстрактен характер, характерен за хипотезиса на правните норми. Те са насочени към индивидуално определен кръг правни субекти, за разлика от нормативните актове, които имат за свои адресати неопределен кръг правни субекти.

Правосъдието по наказателни дела е дейност по разглеждане и решаване от съд на конкретен правен спор, завършваща с постановяване на акт, който е задължителен за страните по спора и за държавните органи. След влизането на постановения съдебен акт в сила, влиза в действие забраната за образуване на ново наказателно производство със същия предмет. Актът на съдията по конкретно наказателно дело става неизменна част от съществуващата съдебна практика. Съдържащите се в него индивидуални правни предписания имат своите субективни и обективни граници на действие, доколкото се осъществява правосъдна дейност по конкретно наказателно дело.

Законодателните актове се различават и от тълкувателните актове на Върховния Касационен съд, които не се занимават с разглеждането на конкретен наказателноправен спор. Характерно за тези съдебни актове е, че действието им не се ограничава единствено и

само до страните в наказателното производство. Те целят да установят еднообразно тълкуване на правни норми, при чието разбиране и прилагане от наказателните съдилища съществуват противоречия или неясноти. Тези особени съдебни актове надмогват казуистичния подход и са своеобразна препоръка как да бъде тълкувана и прилагана конкретна правна разпоредба.

3.2. Съдебните актове и актовете на изпълнителната власт

Актовете на органите на изпълнителната власт са едни от най–многобройните актове по правоприлагане. Административният акт е елемент от механизма на правни отношения в сферата на държавно управление, който се характеризира със свои специфични белези. Този акт е властническо волеизявление на административен орган. За разлика от административните актове, съдебните актове не са актове на изпълнително–разпоредителна власт. Вярно е, че съдът също осъществява разпоредителна власт, но тя е в рамките на висящ наказателен процес. Изпълнително–разпоредителна власт, предоставена на съда по едно наказателно дело, се осъществява по различен ред и при различни предпоставки от тази на изпълнителната власт. Освен това актовете, с които съдът осъществява правомощия по предоставената изпълнително – разпоредителна власт, не го обвързват окончателно. Същият съд може да отмени сам своите съдебни актове (определения). Постановените съдебни актове във формата на определения или разпореждания са подчинени на една друга цел, свързана с целите на наказателния процес и на разумното разглеждане и решаване на конкретно наказателно дело – да се обезпечи нормалното развитие на съдебното заседание и да се постигне разкриване на обективната истина по наказателното дело.

3.3. Съдебните актове и други процесуални актове в наказателния процес

Съдебните актове в наказателния процес следва да се отграничават от актовете на органите на досъдебното производство. Разликата между тях върви по линията на естеството на осъществяваните от тях функции в наказателното производство, както и на самите органи и техните правомощия – съд, органи по разследване и тяхната организация. Съгласно чл. 7, ал. 1 НПК съдебното производство заема централно място в наказателния процес, а съгласно втората алинея на същия текст досъдебното производство има подготвителен характер. В съответствие с подготвителния характер на досъдебната фаза българският законодател е въвел различен понятиен апарат при формулиране на разпоредбите на НПК, с който да обозначи техните актове. Актовете на органите на досъдебното производство и съдебните актове са резултат от реализирането на ръководно – решаващата функция в наказателния процес, в неговите две фази.

На първо място, съдебните актове са отграничени от обвинителния акт на прокурора. Обвинителният акт е процесуален акт на прокурора, с който той осъществява конституционното си правомощие да привлича лица към наказателна отговорност, когато са налице законовите предпоставки за това. Обвинителният акт е ръководно – решаващ процесуален акт на прокурора, с който се решава по–нататъшната съдба и развитието на наказателното дело. Обвинителният акт е резултат от извършен цялостен анализ на фактическите обстоятелства по конкретното наказателно дело. Като процесуален акт–

решение на прокурора след приключване на разследването, той представлява обоснован извод, подкрепен от достатъчно обвинителни по своя характер доказателства, че е извършено престъпление от обвиненото лице. В това се заключва неговата обвинителна функция. В същото време обвинителният акт има сезираща съда функция. Обвинителният акт има и важно значение на процесуална гаранция за обвиняемия по конкретно наказателно дело. Процесуалното значение на обвинителния акт се свежда до следните няколко насоки: на първо място обвинителният акт като публичен иск очертава предмета на наказателното дело, тоест границите, в които съдът ще осъществява функцията по ръководство и решаване, както по въпроса относно фактите на престъпното деяние, така и по отношение на конкретно лице или лица, чиито деяния са предмет на изследване. Обвинителният акт е единство на форма и съдържание. За разлика от съдебния акт, той има гаранционна функция за обвиняемия не само на досъдебната фаза на наказателния процес, но и в съдебната. Той очертава и насоките на обвинителната теза на прокурора в съдебното заседание.

По българското законодателство органите на досъдебното производство не са правораздавателни. Всички те участват в процесуално качество и извършват наказателнопроцесуална дейност, по реда и правилата на НПК. При анализа е взета предвид организацията и предоставените правомощия на съответните държавни органи.

Органите по разследване се произнасят с постановления, когато следва да назначат експертиза или да извършат определено действие по разследването. Друг акт, с който се произнасят, е заключително мнение. Издадените от разследващите органи заключителни мнения са адресирани до наблюдаващия прокурор и съдържат мнението или предложението на органа по разследване относно по–нататъшния ход на наказателното производство. Заключителните мнения на разследващите органи нямат задължителен характер и в този смисъл те не обвързват прокурора. В тях е изразено становището на органите по разследване до прокурора за това как според тях следва да бъдат решени окончателно въпросите в досъдебната фаза. По правната си природа те не са акт–документ, а само външно обективирано мнение, становище или виждане по конкретен фактически и правен въпрос, който обаче няма правния ефект на юридически акт. Оформени в официална писмена форма, така постановените заключителни мнения не са задължителни за прокурора и не го обвързват с оглед по–нататъшни действия на досъдебната фаза, съобразно изразеното в тях становище.

Различията между съдебните актове в наказателния процес и актовете на органите на досъдебната фаза се дължат преди всичко на организацията на наказателнопроцесуалната дейност. Наред с това, всяка една фаза има своите специфики, които се отразяват на постановяваните в тях съдебни актове. Съдебните актове на наказателния процес имат качеството и характера на процесуални документи, но като вид юридически акт тяхна същностна характеристика е самото волеизявление на съда като държавен правораздавателен орган по наказателни дела. Съдебните актове спадат към групата на диспозитивните документи.

Съществуват редица други документи, съставени във или извън рамките на конкретно наказателно производство, които се обозначават в НПК като „други документи“. Последните следва да се отграничават от съдебните актове, постановявани в наказателния процес, заради липсата на неизменим съдържателен белег. Към настоящия момент определящо значение за това понятие има Постановление № 3 от 23.03.1982 г. по н. д. № 12/1981 г. на Пленума на ВС. Според цитираното постановление документът съдържа факти или обстоятелства, или пък твърдения за съществуването или несъществуването на такива

факти или обстоятелства, които пораждат, изменят, погасяват или установяват права и задължения или правоотношения. Диспозитивните документи представляват първично изявление на автора. По своята същност изявлението изразява разпоредителни действия – да се изплати или да не се изплати определена сума, разрешение за сключване на граждански брак от непълнолетни лица, разпореждане с недвижими имоти чрез завещание, дарение или сделка и т. н. Диспозитивните документи не удостоверяват факти, събития или обстоятелства извън самото изявление.

Глава втора
ВИДОВЕ СЪДЕБНИ АКТОВЕ И РЕД ЗА ТЯХНОТО ПОСТАНОВЯВАНЕ

§ 1. Класификации и критерии

1.1. Историческо развитие на съдебните актове

Развитието на наказателния процес е непосредствено свързано с развитието на различните форми за реализация на наказателната отговорност. По своята същност наказателната отговорност възниква като логическо следствие от извършено престъпление и се свежда до възникнало правоотношение между държавата и престъпния деец. Нейната реализация има за цел да възстанови нарушената справедливост от извършеното престъпление и да защити основните права и законни интереси на държавата и обществото. Основна форма на живот на наказателната отговорност изиграва образуваното наказателно производство.

Исторически погледнато, във всички държави съдебният акт (решение) играе важна политическа и правна роля. Той по един нов и съвършен начин допринася за осъществяване наказателната политика на всяка суверенна държава като неин основен дълг към обществото. Историческото развитие на съдебните актове, постановявани в наказателния процес, както и начините на тяхното постановяване, са важна част от изследваната проблематика. В най – ранните етапи от развитието на отделните народи, на извършеното престъпно деяние се гледа като на злодеяние, на което задължително трябва да се отговори със същото. В основата на обществените разбирания стои старозаветният принцип „око за око, зъб за зъб “, според който на всяко зло се отговоря със зло. Корените на съвременните съдебни актове са тясно свързани с господстващи принципи и обичаи в ранните антични времена, още преди появата на римското право (преди 3 – 4 век).

Първообраз на присъдата и нейното публично произнасяне е самият акт на отмъщение от страна на пострадалия или негови кръвни роднини, когато пострадалият е починал. Самият акт на отмъщение, като нравствен дълг, задължително трябвало да се извърши публично и да стане достояние на останалите членове от обществото. Отмъстителят, който първоначално можело да бъде само пострадалият, действал публично с одобрението на цялото общество. Постепенно с развитието на народите, старите морални схващания се заменят с нови, което води до формиране на ново правосъзнание у отделните членове на обществото. В резултат на това се променят начините за възмездяване при извършено злодеяние и възстановяване на правния мир. Търсената справедливост все по–рядко започва да се реализира посредством обичайните до момента форми, като принципът за самопомощ се заменя от по–нови и по–демократични правила.

1.2. Първоначална форма на съдебните актове и тяхното постановяване в България

През езическия период по българските земи актът на отмъщението за извършено престъпление постепенно преминава от ръцете на пострадалия в ръцете на хана, като правораздаването по наказателни дела се осъществява посредством обичайните правни способи. От времето на първата българска държава правораздаването и цялата съдебна власт са съсредоточени в ръцете на хана. Средновековните източници свидетелстват за липса на разграничение между наказателното и гражданското съдопроизводство. Малко по–късно, през 13 – 14 в. в България се формира т. нар. „болярски“ (манастирски) съд, в резултат на което се появяват болярски съдебни актове. Болярският съд притежава юрисдикция да разрешава както граждански, така и наказателни дела, поради което има данни за съответния вид съдебни актове. В периода XV – XIX най–често срещани са съдебните актове на общинския съд. Той притежава юрисдикцията да разглежда и решава наказателноправните спорове между по–голяма част от населението. От него могли да търсят помощ всички жители на тази територия, поради което общинският съд се определя още като общ, обичаен съдебен орган. По време на Временното руско управление съдебни актове по наказателни дела се постановяват от помирителни (полюбовни) съдилища и общите съдилища, към които се причисляват окръжните и губернските съдилища. Успоредно с това съществуват съдебни актове и на особените съдилища. Към тази група се включват съдебните актове на военните, религиозните и административните съдилища.

1.3. Класификации и значение

Анализът на съществуващите класификации на съдебните актове в наказателния процес поставя важния въпрос за критерия, който да бъде възприет от законодателя. В тази връзка, класификацията на съдебните актове е необходима за по–задълбочено изследване на общата и специфичната им характеристики. След избиране на конкретен и еднозначен критерий е възможно съдебните актове в наказателния процес да бъдат систематизирани в една обща подсистема. Това ще разкрие отделните взаимовръзки между различните видове актове, техните роля и правни последици в общата система от юридически актове. Съответната класификация позволява да се конкретизира съдебният акт и установи неговата роля, значение и взаимовръзка с останалите актове в общата система на съдебните актове в наказателния процес.

Съдебните актове в наказателния процес могат да се класифицират по различни основания или критерии: в зависимост от фазата, в която се реализира правомощието на съда, те могат да бъдат съдебни актове, постановявани на досъдебна фаза и такива в съдебна фаза на процеса. Според законодателното изискване за законен състав на съда съществуват актове, постановявани еднолично и колегиално. Законният състав на съда е и обективен критерий за постановяването на законосъобразен съдебен акт.

Според формата съдебните актове биват решения, определения и разпореждания. Под форма следва да се разбира вида на съдебния акт. Решението има инстанционен характер и то се постановява винаги, когато е даден ход на разглеждане на делото в съдебното заседание. Определенията са съдебни актове, които се постановяват в рамките или извън съдебното заседание от съдия или съдебен състав и с тях се решават процесуални въпроси по наказателното дело. Разпорежданията са съдебни актове, които се постановяват еднолично

от съдията и с тях се взима решение по процесуални въпроси. Критерият „форма“ обединява една част от процесуалистите, които поддържат становището, че актовете биват решения, определения и разпореждания. Формата е решаваща за това какви процесуални средства ще се дадат за отмяна на съответните съдебните актове от страна на законодателя.

С оглед процесуалната функция, съдебните актове се разделят на актове, с които се слага край на наказателното производство и същото приключва и такива, с които се администрира развитието на наказателното производство. С някои съдебни актове се прекратява изцяло висящността на наказателното производство, а с други само съдебното производство пред съответния съд, пред който наказателното дело е висящо. Съдебните актове от втория вид са от категорията актове, администриращи развитието на наказателното производство. Тази класификация има своето теоретическо и практическо значение. То се свежда до възможността за правилното разграничение на правните последици на различните съдебни актове и съответно за определяне на процесуалните средства и режима за тяхното атакуване. Съдебните актове, с които се прекратява наказателното производство, се обжалват така, както се обжалва присъдата, по реда на въззивното производство. Другите актове на съда, с които се прекратява съдебното производство, се обжалват по реда на Глава двадесет и втора от НПК. С тях не се прекратява наказателното, а само съдебното производство и делото се връща на предходната фаза или стадий на процеса. Администриращият им характер е законодателен мотив за по–различната им правна уредба и предоставените средства за тяхното атакуване. Съдебните актове, с които наказателното производството се спира, се постановяват във формата на определения. С тях временно се преустановява разглеждането и решаването на наказателното производство, без да се прекратява неговата висящност, поради което принадлежат към категорията на съдебни актове, с които наказателното производство се администрира.

§ 2. Видове съдебни актове според действащата законодателна уредба

Всяко съдопроизводство приключва с постановяване на конкретен съдебен акт. Със започване на наказателното производство се създават предпоставки за реализиране на възможността да се постанови съдебен акт под формата на определение, с което се налага мярка за неотклонение, разпореждане на съдията – докладчик за връщане в предходен съдебен стадий, присъда и т.н. Подробното изясняване на правната природа на съдебните актове не може да се постигне без да се разгледат различните видове съдебни актове.

2.1. Присъда

Присъдата представлява решение на съда, постановено в наказателния процес в неговата съдебна фаза, по въпроса за виновността, съответно невиновността на подсъдимия и наказателната му отговорност. Постановяването на присъдата е заключителният и решаващ етап от втория стадий на съдебната фаза на наказателния процес. От гледна точка на функцията, която осъществява съда, присъдата е резултат от най–важната съдебна дейност в целия наказателен процес. Присъдата е процесуален акт, в който в най–пълна степен се проявява ръководно – решаващата функция на съда. Тя е единственият съдебен акт, с който у нас едно лице може да бъде признато за виновно в осъществяване на определено престъпление и да му бъде наложено наказание, каквото е посочено в закона за извършеното от него престъпно деяние. Присъдата представлява основен държавен

властнически акт на правораздаване по наказателни дела. Тя е акт на съдебната власт, посредством който се осъществява част от държавното управление. Присъдата има важно процесуално значение за развитието на целия наказателен процес, както и за реализиране на наказателната отговорност на конкретно лице по дадено наказателно дело. Тя отразява поетия и изпълнен от страна на държавата ангажимент да защитава обществото от противообществени прояви с висока степен на обществена опасност, въздигнати от законодателя в престъпления. Осъдителната присъда съдържа в себе си и отрицателната оценка на обществото за извършеното престъпление. Нейното постановяване при условията на публичност съдейства за формиране на правното съзнание не само на подсъдимия, но и на цялото общество. Постановяването на правилна присъда съдейства за възстановяване на правопорядъка такъв, какъвто е установен от законодателя. Осъждайки виновния деец и защитавайки от наказателно преследване лица, чиято виновност не е доказана по несъмнен начин, съдебната власт в пълна степен обезпечава конституционно установени основни права и законни интереси на своите граждани.

2.2. Решение

Съдебното решение като видово понятие има важно значение в системата на съдебните актове в наказателния процес. Съгласно чл. 32, ал. 1, т. 2 НПК съдът постановява решение, когато се произнася по основателността на жалбата и протест или по искане за възобновяване на наказателното дело. Съдебното решение е акт на съда, с който се е осъществила проверка относно правилността на съдебния акт на по–долустоящия съд. Касае се за извършена инстанционна проверка, която приключва с решение на по–горната инстанция относно законосъобразността на извършените процесуални действия от предходната съдебна инстанция и другите държавни органи, както и правилността и обосноваността на фактическите и правни констатации, съдържащи се в постановения съдебен акт.

2.3. Определение

Съгласно чл. 32, т. 3 НПК съдът постановява определение „ ...в останалите случаи“. Предмет на този вид съдебен акт са процедурни въпроси или въпроси, свързани с наказателната отговорност, гражданския иск и някои административно–наказателни въпроси. Определението по правило е акт на текущ и последващ съдебен контрол. Този вид съдебен акт може да се постанови във или извън съдебно производство, като за разлика от присъдите и решенията, може да се постановява в двете фази на наказателния процес. В повечето случаи определенията на съда са актове на съдебен контрол. От гледна точка на съдебния състав, определенията се постановяват еднолично или от съдебен състав на първоинстанционния, второинстанционния или касационния съд. С оглед изпълняваната от съда процесуална дейност, чийто резултат са постановените определения, техните задачи също са различни. Разгледани са поотделно рзличните видове определения.

Внимание е обърнато на определенията, постановени по реда на чл. 306, ал. 1, т. 1, 2 и 3 от Наказателно–процесуалния кодекс, които не се различават от останалите съдебни актове по формата, установените в закона реквизити, задължителната сила, начина на постановяване. По своя характер посочените определения, подобно на присъдата като съдебен акт, представляват индивидуални правоприлагащи актове по конкретно

наказателно дело. Те са форма на реализация на материалните наказателноправни норми, в частност на особените разпоредби, които съдът следва да съблюдава при индивидуализацията на наказателната отговорност. Характерна особеност за посочените определения е наподобяващият присъдата характер.

Определението, с което се одобрява сключеното споразумение между прокурора и защитника, както в досъдебната, така и в съдебната фаза на процеса, е елемент от фактическия състав на института разглеждане и решаване на делото със споразумение. По своята правна природа, то не е правораздавателен съдебен акт. Определението, постановено по този ред, е акт, с който се удостоверява, че сключеното споразумение не противоречи на закона и морала. НПК говори за одобряване на споразумението, но по–правилно е да се говори за потвърждаване на сключеното споразумение от съдебен орган и неговото съответствие със закона и добрите нрави. Определението изиграва роля на едно правно условие, с помощта на което се проявяват правните последици на споразумението, с което наказателно дело е решено по същество. Този съдебен акт само стабилизира сключеното споразумение и му придава авторитет на държавната воля и същността му се свежда до едно официално удостоверяване на сключеното споразумение.

Определенията, с които се постановяват мерките за процесуална принуда, също са обект на анализ. Те нямат характера на правораздавателно съдебно решение по конкретен въпрос, защото са израз на осъществена подготвителна, административно – организационна или превантивна дейност на съда. Тяхното постановяване е свързано непосредствено с осъществяване на правосъдието по наказателни дела, което определя огромното им значение в борбата с престъпността. Връзката им с правораздавателните съдебни актове е косвена, като заедно образуват системата на съдебните актове в наказателния процес. Постановените определения имат съществена роля за обезпечаване на правилно, законосъобразно, справедливо разглеждане и решаване на конкретно наказателно дело.

2.4. Разпореждане

Разпореждането е другият вид съдебен акт, постановяван в наказателния процес. Законодателят предвижда постановяването му, когато един съдия еднолично решава конкретен правен въпрос и упражнява изрично предоставена компетентност. Съгласно чл. 31, ал. 2 НПК председателят на съда, съдията–докладчик и председателят на състава постановяват разпореждания. С разпореждане се произнася съответният орган когато се извършва дейност по администриране на наказателното производство и се изпълняват специфични функции. Съдебният акт е във формата на разпореждане, когато се упражняват изрични правомощия от съдията–докладчик в стадия „Подготвителните действия за разглеждане на делото в съдебно заседание“. В този междинен стадий съдията–докладчик може да спре или прекрати съдебното или наказателното производство. В повечето случаи тези въпроси той решава еднолично в закрито съдебно заседание.

С разпореждане следва да се произнесе председателят на състава в съдебното заседание, когато осъществява възложените му изрични правомощия с изцяло организационен характер по силата на чл. 267 НПК. Често се налага съдът да се произнесе и по редовността на призоваването. Когато призовките са върнати в цялост като невръчени или ненадлежно оформени по реда на чл. 178 и сл. НПК, се налага ново призоваване на страните и други участници в наказателния процес. В някои случаи се налага да се постанови принудително довеждане по реда на чл. 71 НПК или да се извършат нови справки

за адресна регистрация на страни или свидетели. В тези случаи съдията–докладчик или председателят на състава (когато процесуалната пречка е установена в хода на съдебното заседание) е длъжен да постанови разпореждане за надлежно призоваване.

Разпореждане се постановява от съответния орган и когато трябва да се произнесе по молби и направени искания на страните, във връзка със съдебното заседание, което ще бъде открито. При постъпила молба за продължаване на срока по чл. 185 НПК съдията–докладчик се произнася с разпореждане в закрито съдебно заседание. По искания на страните за прилагане на други наказателни дела или съдържащи се към тях писмени документи съдът също следва да вземе отношение и да отговори на страните с конкретен съдебен акт. Този съдебен акт се постановява във формата на разпореждане. Съдебният акт ще е във формата на разпореждане, когато следва да се администрират жалби и протести срещу постановени съдебни актове на първоинстанционния или второинстанционния съд.

С разпореждане като вид съдебен акт, без оглед дали разрешава или отказва използването на специални разузнавателни средства (СРС), се произнася съответният компетентен съдебен орган и при прилагането на тези способи. Поради специфичната материя и установения съдебен контрол при прилагането на СРС, е недопустимо съдът по своя инициатива да разреши прилагане на оперативни способи, които не са посочени в искането на прокурора. От мотивите на разпореждането трябва да става ясно кои са разрешените оперативни способи и спрямо кои лица и обекти ще се прилагат. Разпореждането трябва да кореспондира на мотивираното искане за неговото издаване. Разгледани са компетентните органи, както и реда за неговото постановяване, както и най-честите причини, водещи до опорочаване на процедурните правила.

§ 3. Форма, структура и съдържание на отделните видове съдебни актове

Всяко явление, всеки предмет и процес в правната действителност има своето съдържание и форма. Идеята за единството между формата и съдържанието е главна и определяща и за съдебния процес. Съдебните актове съдържат обективирано в документално–писмена форма волеизявление на съдебния орган, с което се решава конкретен правен и фактически въпрос. Те се постановяват в класическата писмена форма. Писмената форма е неизменен белег на съдебния акт, без която той не може да съществува като действителен съдебен акт. Благодарение на нея волеизявлението на решаващия държавен орган се превръща в част от правната действителност. Благодарение на писмената форма на съдебните актове се постига обществената функция на наказателния процес и защитата от престъпни посегателства срещу държавата, живота, свободата, честта, правата и законните интереси на юридическите лица. По този начин съдебните актове се превръщат в своеобразен писмен документ и средство за предотвратяване на престъпленията и укрепване на законността в Република България. В този контекст, независимо от своя вид, съдебните актове могат да бъдат определени и като словесно–документално оформено решение по конкретен правен въпрос от страна на съда, което се превръща в модел за поведение не само на конкретни лица – адресати на съдържащото се в тях правно предписание, а и за останалите членове на обществото.

Въпросът за структурата и съдържанието на съдебните актове е с не по–малко правно значение за правораздаването по наказателни дела. Всеки съдебен акт задължително съдържа в структурно отношение уводна част, диспозитив (резолютивна част), мотиви и подписи на членовете на съдебния състав. За съдържанието на определенията и

разпорежданията НПК мълчи, но те следва да съдържат същите структурни части, с изключение на устно постановените от председателя на състава определения или разпореждания. Последните се отбелязват в протокола от съдебното заседание и с тях се решават процедурни въпроси, поради което председателят може сам да ги отмени или измени. За всички останалите определения и разпореждания законодателят изисква излагане на писмени мотиви по същия начин, по който се мотивират присъдата и решенията.

Структурата на съдебните актове е техен специфичен белег, който ги отграничава както едни от други, така и от останалите актове, постановявани в рамките на наказателното производство. Тя помага за по–бързо ориентиране на съдията и страните във връзка с въпросите, които следва да бъдат разрешени. В този контекст, всяка отделна структурна част – увод, диспозитив, мотиви и подписи, носи ценна информация за наказателното производство. Като неизменна част от формата на съдебните актове, тя е юридическа техника, с помощта на която се гарантира предвидим и справедлив наказателен процес по смисъла на чл. 6 ЕКЗПЧ.

Най–подробно НПК е регламентирал постановяването на присъдата. Самото постановяване на присъдата е важен етап от развитието на наказателния процес в неговата съдебна фаза. Съгласно чл. 305, ал. 1 – 4 НПК, три са основните съдържателни елементи, които изграждат присъдата в структурно отношение: увод, диспозитив и мотиви. Уводната част е важен съдържателен елемент, който може да обоснове изводи и преценки за това налице ли е законен съдебен състав, спазен ли е принципът на неизменност на състава по чл. 285 НПК и този за непрекъснатост на съдебното заседание по чл. 259 НПК. Изключително важно е да се посочат датата на издаването на присъдата, съдът и имената на членовете на състава, съдебния секретар и имената на прокурора, делото, по което се постановява конкретната присъда, имената на подсъдимия и престъплението, за което е повдигнато наказателното обвинение.

Темата за мотивирането на съдебния акт и по–конкретно за мотивирането на първоинстанционната присъда се повдига и до днес. Мотивите са неизменна структурна и съдържателна част на постановеното съдебно решение. Исторически мотивите са разглеждани като критерий, с помощта на който се прави оценка за качеството на съдебния акт. Мотивите на съдебния акт са не само правен, но и фактически проблем, който исторически се занимава с най–важните законоустановени детайли на всяка по–нова процесуална форма. Мотивите са такава част от постановения съдебен акт, която следва да оправдава взетото от съда решение. Мотивите трябва да отразяват логическата връзка между фактическите обстоятелства по конкретното наказателно дело, тоест да липсва всякаква индикация за произволни изводи на съда. Съдържанието на мотивите има своите граници, които се определят от предмета на доказване. В този смисъл то е ограничено. Пълнотата на мотивите е резултат от всестранното изследване на доказателствената съвкупност от страна на съда. Но пълнотата на мотивите не означава подробност.

Мотивите на съдебния акт не трябва да съдържат полемика, нито да отразяват съмнение или емоционални впечатления на съдията спрямо страните, държавни органи и по–долна инстанция. Съдебният акт е разрешаване на проблем и в този смисъл представлява решения по множество въпроси. След като съдът установи, че подсъдимият виновно е извършил конкретно престъпление, той следва да пристъпи и към разрешаване на въпроса за наказателната отговорност, както и другите допълнителни последици от главния въпрос по наказателното дело. Всички тези решения относно последиците от установеното престъпление и виновността на подсъдимия също трябва да бъдат мотивирани.

Наказателно–процесуалният кодекс предвижда легално изискване относно съдържанието на въззивното и касационното съдебно решение. Съдържанието на всеки съдебния акт включва логически свързани помежду си части, които обуславят неговата структура – увод, мотиви и диспозитив. Уводната част има важно значение да се направи преценка дали са спазени законовите правила при постановяване на съдебния акт. Тя носи ценна информация за това, дали делото е подведомствено на съответния въззивен съд, дали са спазени правилата за родовата, местната и функционалната подсъдност до момента, налице ли е законен съдебен състав към момента на постановяване на съдебното решение. Въззивното съдебно решение трябва да представлява краен резултат от логически мисловен процес на професионални съдии. Съдебното решение на ВКС съдържа аналогично основните реквизити на всяко съдебно решение – увод, мотиви, диспозитив и подписи. Съдържателен белег на касационното съдебно решение, с което делото е върнато на предходната съдебна инстанция, е изискването в него ВКС да посочи стадия, от който трябва да започне наказателното производство. Аналогично законодателят предвижда решението на ВКС в производството по възобновяване на наказателни дела да съдържа изрично установеното основание за възобновяване на наказателното производство.

§ 4. Ред за постановяване на съдебните актове

Постановяването на съдебните актове е важен въпрос за цялата наказателно–процесуална дейност. За наказателното производство, като сложен динамичен фактически състав, постановяването на съдебен акт е необходим елемент, без който неговото развитие е немислимо. За да се осмисли по–задълбочено същността на съдебните актове като правоприлагащи актове следва да се проследи механизма на тяхното постановяване. Последният е свързан с процеса на формиране на съдебното волеизявление, съдържащо се в съдебните актове и в този смисъл представлява сложен мисловен и логически процес. За целта на изследването се използват методите на анализ на друга обществена наука – психологията. Постановяването на всеки вид съдебен акт е разрешаване на определен обществен проблем, подчинен на една или повече цели.

В процеса на постановяване на съдебния акт се разграничават два основни етапа – първият е по установяване на фактически обстоятелства, а вторият – по определяне на приложимата правна норма. Съдът облича своето решение в съответен акт. С оглед предоставените му правомощия да осъществява съдебен контрол върху актове на прокурора, съдът може да отмени, измени или потвърди съответния акт. Постановяването на съдебните актове е особен вид техника на правоприлагане. За нейното осъществяване са необходими особени способности. Тя се основава не само на доброто познаване на правилата на формалната логика, но и на законите. Съдът е този субект, който следва да се ориентира правилно в многообразието от фактически и субективни гледни точки, наведени от страните в процеса. Използвайки правилата на формалната логика, той е длъжен да изследва цялата съвкупност от процесуални, материалноправни, обществени, икономически и психологически обстоятелства, за да постанови своето решение.

Глава Трета
СВОЙСТВА И ПРАВНИ ПОСЛЕДИЦИ НА СЪДЕБНИТЕ АКТОВЕ

§ 1. Законосъобразност, обоснованост и справедливост на съдебните актове

Изискването за законосъобразност, обоснованост и справедливост се отнася и за останалите процесуални актове, постановявани в хода на наказателното производство – постановление на прокурора и разследващите органи, обвинителен акт. Законосъобразността и обосноваността на съдебните актове са общи изисквания спрямо всички процесуални актове, постановявани в рамките на наказателния процес, а справедливостта е изискване, насочено към съдията при индивидуализацията на наказателната отговорност на дееца и следващото му се наказание. Законосъобразността, обосноваността и справедливостта предопределят правилността на съдебния акт. За да бъдат законосъобразни и обосновани, съдебните актове следва да отговарят на строгите законодателни процесуални и материални законови изисквания и да бъдат правилни по същество. Нарушението на което и да е от тях, представлява основание за отмяна на постановения съдебен акт.

Законосъобразността може да се разглежда като конституционен принцип, който намира проявление в наказателния процес. Що се отнася до рамките на конкретно наказателно производство, законността има двояка правна природа. От една страна съдът, когато постановява своя акт, следва да съблюдава законоустановените процесуални форма и ред. От друга страна, законността се отнася до правилното прилагане на материалния закон (наказателноправната норма).

Законосъобразността на съдебния акт има и друг аспект. Извършеното престъпление е основание за възникване и търсене на наказателна отговорност от извършителя. В резултат на квалификацията на деянието като вид престъпление възниква официалната причина (ex officio) за действията на държавните органи спрямо извършителя. Правилната правна квалификация, въз основа на правилно приложение на материалния закон, се явява легитимното основание за провеждането на наказателно производство и постановяване на краен съдебен акт.

Обосноваността на съдебните актове няма легално определение, но видно от разпоредбите на НПК, един съдебен акт се смята за обоснован, само когато обстоятелствата по делото са установени по реда и правилата на НПК в пълнота и подкрепят фактическите изводи на органа, постановяващ акта. Съдебният акт е обоснован, когато съдържа изводи, които съответстват на доказателствения материал – съвкупност от доказателства и доказателствени средства, и се установяват от тях по безспорен начин.

Интересен е въпросът за съотношението между законосъобразността и обосноваността на съдебния акт. Поотделно двете понятия в науката имат самостоятелно правно значение. Същевременно, законосъобразността и обосноваността на съдебните актове са условия за правилността на последните, което означава, че двете качества на съдебните актове трябва да са налице кумулативно. Липсата на едно от тях води до липсата на другото качество.

Справедливостта на съдебния акт е категория, подобна на морала, която по–скоро се схваща в нейния философски аспект. Справедливостта като условие за правилността на съдебния акт се отнася за всички видове съдебни актове. Въпросът е тясно свързан с наказателното право. Посредством справедливо определено наказание се постига наказателноправното въздействие или, казано по друг начин, индивидуалната и генералната

превенция на престъпността в обществото. За да е налице справедлив и правилен съдебен акт на наказателният процес, съдът следва да е извършил правилна, пълна оценка на обстоятелствата, предмет на доказване и на всички други, отнасящи се до обществената опасност на деянието и дееца.

§ 2. Правна сила на съдебните актове

Правната сила е този белег на всеки юридически акт, без който не може да се проявят неговите правни последици. Правното действие на съдебните актове в наказателния процес следователно се свежда до възможността заинтересованите лица и страни да се позоват на тях от момента на влизане в сила до тяхната отмяна, както и да се позоват на техните правни последици. Правната сила е самостоятелна правна категория. Когато се говори за правна сила в наказателния процес, се разбират нейните две основни форми – формална и материална законна сила. Всички правни актове на държавните органи влизат в сила и стават общозадължителни. Влезлият в сила съдебен акт, без оглед своя вид, се ползва с формална законна сила, а обективираната в него държавна воля се зачита от останалите държавни органи. Последните съобразяват поведението си и издаваните от тяхно име актове с вече постановения и влязъл в сила съдебен акт. Тясно свързан с правната сила е въпросът за неоттегляемостта на постановения съдебен акт. Неоттегляемостта на постановения съдебен акт е неотменим белег на съдебния акт. Той се проявява в момента, в който бъде постановен от съответния съд. Неоттегляемостта като качество на съдебния акт настъпва по–рано, преди постановеният съдебен акт да влезе във формална законна сила. Това свойство на влезлия в сила съдебен акт е израз на съдийския авторитет и свободно формираното убеждение от субективна и обективна страна.

§ 3. Сила на пресъдено нещо

Силата на пресъдено нещо е институт на процесуалното право, поради което е позната както на наказателния, така и на гражданския процес. Тя е форма на въздействие в съответния процес върху регулираните правоотношения. Силата на пресъдено нещо внася стабилност в правоотношенията между страните, участници в наказателния процес. След като един съдебен акт е влязъл освен във формална и в материалната законна сила, разрешеният конфликт, породен от извършеното престъпление, не може да се разглежда и решава отново, освен при наличието на изключителни обстоятелства.

Влязлата в сила присъда обвързва гражданския съд по отношение на установените фактически констатации, елементите от престъпния състав, предвиден в особената част на НК. Това позволява пострадалите лица да се позоват на установеното от наказателния съд и да изискват гражданския съд да признае гражданскоправните последици. Обвързаността на гражданския съд от проявилата се сила на пресъдено нещо на правораздавателния съдебен акт е изрично уредена в разпоредбата на чл. 300 ГПК. Направените фактически констатации относно това дали едно лице е извършило конкретно деяние, противоправния характер на същото и вината на това лице, се приемат от гражданския съд за установени. В случай, че са налице гражданскоправни последици от това деяние, следва да се уважи гражданската претенция, предмет на иска. Силата на пресъдено нещо позволява да се осъществи връзка между двата процеса – гражданския и наказателния. Когато едно деяние е престъпление по НК и в същото време обуславя гражданска отговорност за дееца, провереното и

установеното от наказателния съд има задължителен характер за всички съдилища, включително за гражданския. Това действие на силата на пресъдено нещо извън наказателния процес не следва да се разглежда като възможност и привилегия за лицата, които искат да се ползват от постановената и влязла в сила присъда. Зачитането й от гражданския съд е резултат от действието на „res judicata ”.

Интерес представлява въпросът необходимо ли е да се уреди изрично процесуалното право на осъденото лице да заяви желание силата на пресъдено нещо и нейните ефекти да породят правно действие в един по-ранен етап. По сега действащия НПК моментът на влизане в сила на постановения съдебен акт е определен от законодателя. Темата е тясно свързана с въпроса за качественото правосъдие по наказателни дела и осъществяване на държавната политика. При изрично регламентирано право на осъденото лице да заяви желание постановеният срещу него съдебен акт да влезе в сила в деня на неговото постановяване ще се разкрие възможността за по–ранната му ресоциализация и завръщане към нормален социален живот. Ето защо е необходимо по пътя на законодателна инициатива да се предостави процесуалното право на осъденото лице да се откаже от правото си да обжалва постановен съдебен акт. Тази теза може да бъде посрещната с критики от по–консервативно настроените учени поради редица причини. Тезата има своите правни основания. На първо място, процесуално право на лицето да заяви желание постановеният съдебен акт да влезе в сила от момента на неговото обявяване, не влиза в противоречие с чл. 6 ЕКЗПЧ. Той може на практика да се откаже от средствата за защита и като не обжалва в срок. Текстът на чл. 6 ЕКЗПЧ не гарантира право на жалба в наказателното производство. Последното намира своята уредба в чл. 2 на Протокол № 7 към Конвенцията, като договарящите държави членки разполагат с широка свобода на преценка по въпроса как следва да се упражнява правото на жалба. Второ, обоснованата теза не засяга по никакъв начин действието на сегашната правна норма на чл. 319 НПК. Тя запазва императивния си характер и ще се прилага за всички случаи, при които подсъдимото лице не се отказва от правото си на обжалване. Правото на обжалване няма да бъде нарушено, а ще се ограничи само неговото упражняване при съответните процесуални гаранции за това. По правило държавите имат право свободно да уредят режима на неговото упражняване. Правото на подсъдимия да се откаже от процесуалните си средства за защита, съотв. да заяви желанието си съдебният акт да влезе в сила в един по–ранен момент, по никакъв начин не нарушава чл. 314 НПК. Въззивният съд има правото да провери присъдата, дори в случаи на съучастие, когато единият подсъдим е упражнил това право, а другият не и спрямо него остава да тече законоустановения петнадесет-дневен срок. Трето, пътят за извънреден съдебен контрол остава открит. Четвърто, това право е съвместимо само по себе си с изключенията, регламентирани в параграф втори на чл. 2 от Протокол № 7 към Конвенцията. Неговата законодателна регламентация е напълно допустима, защото преследва легитимна цел и не накърнява самата същност на право на обжалване. Легитимната цел в случая е правните последици на на съдебния акт да проявят своето действие в един по–ранен момент и по този начин за осъденото лице влезлият в сила съдебен акт да отвори врата към наказателно–изпълнителния процес и възстановителното правосъдие. По–ранното влизане в сила на постановения съдебен акт открива възможността да се приложат разпоредбите на реабилитацията и редица други мерки, които имат за цел бързото възстановяване на нарушената вследствие на извършеното престъпление справедливост, за всички страни по чл. 253 НПК. За пострадалия от престъплението настъпва по–рано възможността причинените от престъплението имуществени и неимуществени вреди да бъдат

възстановени. Процесуалното право на подсъдимия да заяви постановения срещу него съдебен акт да влезе в сила в деня на неговото обявяване, следва да бъде уредено в НПК при определени процесуални гаранции. То следва да бъде упражнено в деня на постановяване на осъдителната присъда при изрично разяснение от страна на съда за правните последици, а именно, че подсъдимото лице се отказва по този начин да обжалва постановения съдебен акт пред по–горна съдебна инстанция. Като компенсация подсъдимото лице получава възможността постановеният съдебен акт да влезе в сила веднага от момента на направеното волеизявление и да се пристъпи към изпълнение на неговите последици по–рано. То следва да бъде предоставено при наказателни дела за престъпления с по-ниска степен на обществена опасност, при достатъчно добри характеристични данни за личността на дееца. Друга процесуална гаранция е то да бъде упражнено доброволно от подсъдимото лице, което следва да удостовери с подписване на декларация, че се отказва от правото на обжалване доброволно и желае постановения съдебен акт да влезе в сила от деня на неговото обявяване. Застъпеното предложение за законодателна промяна има и своите морални и житейски основания. Съдебните актове на наказателния процес не представляват само крайни резултати от конкретно наказателно производство. Те имат регулиращо правно действие, което настъпва по силата на закона, за да възстанови нарушения правен мир, вследствие от извършеното престъпление, и да даде защита на права и законни интереси, които стоят по–високо от тези, които наказателното право защитава. Правната сила на съдебните актове обезпечава правното им действие и се явява условие за въздействие върху обществените отношения.

III. Заключение

1. Изводи от изследването:

1.1. От гледна точка на общата теория на правото, съдебният акт представлява официален документ и външно обективирано волеизявление на съдебен орган. От гледна точка на правоприлагането, съдебните актове са правоприлагащи актове, чието съдържание се свежда до обективирани в определена форма и процедура волеизявления на компетентния съд, с които се цели пораждане на определени правни последици. Съдържанието на съдебния акт представлява логическо единство от индивидуални предписания, насочени към страните в наказателния процес, с които се реализират и конкретизират наказателноправни и наказателнопроцесуални норми на действащото законодателство.

1.2. Възможен критерий, съобразно който съдебните актове следва да се разграничават, е критерият „предоставено средство за контрол и отмяна на съдебните актове“. Този критерий трябва да е водещ за законодателя, когато определя видовете съдебни актове. Системата от съдебни актове трябва да се изгради успоредно и в съответствие със стройно изградена система от процесуални средства за защита (процесуални средства за отмяна) на съдебни актове. Понастоящем законодателят е непоследователен и по отношение на средствата за отмяна на съдебни актове.

1.3. В резултат на проведеното изследване е обоснован изводът, че в съдържанието на мотивите не е необходимо обсъждането на всички доказателства и доказателствени средства. Съгласно преобладаващата съдебна практика мотивите съдържат подробен анализ на всички събрани и проверени доказателствени материали. По този начин страните разбират едва с крайния съдебен акт с какви доказателства и доказателствени средства се подкрепя тезата на всяка една от тях. Информация относно процеса на доказване се съдържа в съдебния протокол, който също е основа при проверка на постановените съдебни актове от страна на въззивния или касационния съд. При съвременното развитие на процеса, в който все повече приложение намират информационните компютърни и технически системи и средства, процесуалните нарушения, свързани с процеса на доказване, могат лесно да се установяват с помощта на видео– и звукозаписно устройство. Идеята, че съдът следва да обсъди всички доказателства и доказателствени средства и причините, поради които някои от тях се изключват от доказателствената съвкупност, не отговаря на изискването за справедлив наказателен процес по смисъла на чл. 6 ЕКЗПЧ. Подобно разбиране почива на догматични разбирания за самия процес на доказване.

Ето защо е необходимо законодателят да преосмисли виждането си за мотивите и тяхното съдържание. Това може да стане само по пътя на законодателна промяна, като отпадне изричното изискване в разпоредбата на чл. 305, ал. 3 НПК съдът да посочи причините, поради които не кредитира едни доказателства и доказателствени средства, а други признава за достоверни и относими.

Законодателната разпоредба може да се формулира по следния начин:
„Съдържание на присъдата
Чл. 305. (1) Присъдата се издава в името на народа.

(2) В уводната част на присъдата се посочват: датата на издаването ѝ; съдът, имената на членовете на състава, на съдебния секретар и на прокурора; делото, по което се издава присъдата; името на подсъдимия и престъплението, за което е повдигнато обвинението.

(3) В мотивите се посочват установените обстоятелства, въз основа на кои доказателствени материали и какви са правните съображения за взетото решение.

(4) При осъждане на дееца, следва да се посочат установените обстоятелства, които доказват от обективна и субективна страна извършеното престъпление. Те трябва да са определящи за индивидуализацията на наказателната отговорност. В случай, че са установени обстоятелства, извън законовия състав на престъплението, следва да се посочи кои от тях са смекчаващи и кои отегчаващи наказателната отговорност на дееца.

(5) При оправдаване на подсъдимия, мотивите следва да съдържат обстоятелства, дали и по какви причини подсъдимият не следва да бъде признат за виновен в извършване на престъплението.

(6) В диспозитива се посочват данни за самоличността на подсъдимия и се излага решението на съда по въпросите, посочени в чл. 301. В него се посочва и съдът, пред който присъдата може да бъде обжалвана и в какъв срок."

Мотивите са такава част от постановения съдебен акт, която следва да оправдава взетото от съда решение. Те не трябва да водят до постановяване на взетото решение, а да изхождат от диспозитива и да са в логическа взаимовръзка. Този съдържателен белег е основната им разлика с протокола за съдебно заседание. В мотивите не следва да се излагат различни обсъждания и съображения за всички доказателствени средства – допустими и недопустими, а трябва да се изрази свободно формираното убеждение. Взетото решение от страна на съдията (съдебния състав) трябва да се посочи в къса, убедителна и ясна формулировка, която да позволи на страните да разберат решението. Мотивите трябва да отразяват логическата връзка между фактическите обстоятелства по конкретното наказателно дело, тоест да липсва всякаква индикация за произволни и явно несправедливи изводи на съда от предоставените му факти.

1.4. Необходима е подробна регламентация на съдебния протокол в съдебното заседание, от което да става ясно дали са спазени процесуалните правила относно допускането, изследването и изключването на доказателствени средства. Посредством мотивите си съдът трябва да посочи само релевантните и имащи отношение към повдигнатото обвинение доказателства и доказателствени средства, които да подкрепят фактическите и правните му изводи.

1.5. В резултат на направеното изследване в дисертационния труд се предлага конкретен модел, който да служи като насока при изготвяне на мотивите. Всички мотиви съдържат встъпителна част, изложение на фактическите изводи, посочване на доказателствата, доказателствените средства и способите на тяхното доказване, правните изводи на съда, индивидуализация на наказателната отговорност със съответната аргументация за приложение на различни институти на материалното наказателно право, аргументация за приемане на гражданския иск в адхезионен процес. Всяка встъпителна или уводна част на мотивите съдържа описание на повдигнатото обвинение. Условно може да се обособят два подмодела или подвида при изготвянето на мотивите като отделна структурна част на постановения съдебен акт.

1.6. Според настоящото изследване въпросите по същество са въпроси относно виновността и наказателната отговорност. Сред тях се обособяват две групи въпроси, с които съдът се занимава – главен въпрос – този за виновността на дееца, и допълнителни – за наказателната отговорност на подсъдимия, за гражданския иск и разноските по делото. Веднъж разрешил главния въпрос, тоест признал е или не виновността на едно лице в извършване на конкретно престъпление, съдът следва да пристъпи към решаване на допълнителните въпроси, свързани с наказателната отговорност на дееца.

1.7. Съдебното правораздавателно решение е продукт на съдебната дейност и израз на вътрешното убеждение на съдията, което обуславя неговия убедителен характер. Правораздавателният съдебен акт убеждава обществото в правотата на закона и поставените задачи на законодателя, една от които е провеждане на успешна наказателна политика и успешна борба с престъпността. Като акт на държавно управление, правораздавателното решение е плод на процеса на познание, който протича в съвкупността от обективни и субективни фактори. За правилното разбиране на същността на правораздавателния акт е важно да се проследи механизмът (алгоритъмът) на неговото постановяване. Като всеки официален държавен акт, законодателят е предвидил определени правила, реквизити, които изпълват съдържанието и формата му, но най–вече акцент следва да се постави върху решаваните с него въпроси в наказателното производство. След като законодателят е определил нормата, като е посочил в нейната хипотеза обстоятелства, които по едно конкретно наказателно дело ще придобиват индивидуален характер, той пристъпва към тяхното установяване.

1.8. Интерес представлява въпросът може ли съдията да постанови своето решение в отклонение от материалния закон, противоречащ на чувството му за справедливост. Въпросът е философски и същевременно правно и обществено актуален. За пример само ще послужи следното: в процеса на индивидуализация на наказателната отговорност на един практикуващ съдия често се налага да наложи за деяние с по – ниска обществена опасност наказание, което по вид и размер налага за престъпление с по–тежък характер и по–висока степен на обществена опасност. Съгласно чл. 14, ал. 1 НПК, съдията постановява своето решение по вътрешно убеждение, основано на събрания и проверен доказателствен материал. Означава ли, че въз основа на този принцип, когато липсва „справедлива“ материално – наказателна разпоредба, съдията може да вземе по–различно решение в съответствие с разбирането му за справедливост в конкретния наказателен казус? В същото време той трябва да спази принципите на независимост и безпристрастност в наказателния процес. Открива се възможност за научна дискусия. От една страна, в последния случай съдебният акт превръща съдията във вторичен „законотворец“. Това положение има своите основания в принципа за разделение на властите. От друга страна, на същото може да се погледне като на превишаване на съдийските правомощия. Според настоящата дисертация, в случай на подобен конфликт между норма и вродено чувство за справедливост, за съдията като държавен правораздавателен орган съществуват две възможности или два модела за действие. Единият може да се нарече модел на неписаните правни принципи, а другият – модел на позитивистичната справедливост:

Моделът на неписаните правни принципи

Според този модел, когато съдията следва да приложи материална наказателна разпоредба, в противоречие с вроденото му чувство за справедливост, той първо трябва да прибегне към правилата за тълкуване. Съдията следва да изтълкува разпоредбата, в

съответствие не с буквата на закона, а в съответствие с духа на закона. По този начин съдийската аргументация на съдебния акт ще намери основание в неписаните правни принципи. Това тълкуване има своите корени в анти–позитивистичната теория от 18-ти век, както и в ученията на Савини, Пухта, Йеринг и др., които вярват, че позитивното право е органично право и веднъж след като човек е открил неписаните принципи, може да попълни всички празноти.

Моделът на позитивистичната справедливост

Вторият модел, който се предлага и като решение в настоящата работа, се свежда до това, съдията да се придържа строго към чистия правен позитивизъм. Само по пътя на стриктното позоваване на писаното право, той ще открие правното и житейското основание за постановяване на своя съдебен акт. По този начин съдията ще постанови законосъобразен, справедлив съдебен акт при спазването на всички принципи на наказателния процес. Съдията няма право да решава нещо по свое вътрешно убеждение и да търси правното основание в неписани принципи и тълкуване в съответствие с духа на закона. Само позитивното право следва да посочи на съдията законоустановените рамки, в които да реши наказателното дело. Следователно съдията е длъжен да потърси законоустановения принцип във всички източници на своята правна система. По този начин той ще обезпечи и справедливостта на наказателния процес по смисъла на чл. 6 ЕКЗПЧ.

Първият модел крие опасността вродено чувство за справедливост у съдията да се превърне в пристрастност. Решението се крие в доброто познаване на правните принципи и генералните клаузи като източник на позитивно право, които ще коригират съдията още в процеса на формиране на вътрешното му убеждение. Като резултат няма да е необходимо справедливото правораздаване да се постига по пътя на тълкувателна практика на ОСНК на ВКС и постоянни законодателни промени, несъгласувани и несъобразени с други институти на наказателното право и наказателния процес. Така представеният модел е не само законодателно обоснован и правилен, но доказва тезата, че съдебното решение в действителност представлява една по–съвършена форма на борба с престъпността като част от наказателната политика на държавата.

1.9. Правилността на съдебните актове е гарант за качествено правораздаване по наказателни дела в една правова държава. Посочените качества зконосъобразност, обоснованост и справедливост на съдебните актове представляват едновременно и законоустановени изисквания спрямо всеки акт на съда, за да е налице справедлив наказателен процес по смисъла на чл. 6 ЕКЗПЧ. Съществуващите изисквания при изготвяне на отделните части на различните видове съдебни актове, представляват процесуална гаранция за тяхната правилност.

1.10. Съдебните актове на наказателния процес не представляват само крайни резултати от конкретно наказателно производство. Те имат регулиращо правно действие, което настъпва по силата на закона, за да възстанови нарушения правен мир, вследствие от извършеното престъпление, и да даде защита на права и законни интереси, които стоят по–високо от тези, които наказателното право защитава. Правната сила на съдебните актове обезпечава правното им действие и се явява условие за въздействие върху обществените отношения.

2. Поглед напред:

При задълбочено изследване на съдебните актове в наказателния процес не бива да се пренебрегва обстоятелството, че Република България като страна – членка на Европейския Съюз, следва да хармонизира своето законодателство по начин, който да отговаря на съвременното и справедливо правораздаване по наказателни дела от европейско ниво.

Благодарение на съдебните актове в наказателния процес се постига правната сигурност в една правова държава. Независимо от формата, в която са постановени – присъда, решение, определение или разпореждане, те осигуряват и гарантират основни права на гражданите – участници в процеса при стриктното спазване на предвидените законоустановени предпоставки. Доброто познаване и разбиране на правната им същност е условие за така необходимата предвидимост на наказателното правораздаване у нас.

В резултат на извършеното историческо и сравнителноправно изследване и анализ на съдебната практика, са направени някои предложения „de lege ferenda“:

Необходимо е законодателят да преосмисли виждането си за мотивите на съдебните актове и тяхното съдържание;

Необходимо е да се даде ясен критерий за класификация на видовете съдебни актове;

Следва в теорията да бъде изяснено понятието „решаване по същество“ на наказателното дело;

Следва да се регламентира в отделна разпоредба на НПК видовете правна сила на съдебните актове;

НПК изрично трябва да регламентира вида на съдебния акт, с който се привеждат в сила влезлите в сила присъди, решения, определения и разпореждания, както и процедурата, по която се постановява;

Законодателят следва да създаде по–богата правна регламентация на съдебния протокол в съдебното заседание;

В НПК изрично да бъде създадена разпоредба, която да посочва вида на съдебния акт, с който обвиняемият се предава на съд;

В НПК изрично да се предостави процесуално право на осъденото лице да отправи искане постановената срещу него присъда да влезе в сила по–рано срещу доброволното отказване от правото да атакува постановения съдебен акт.

IV. Публикации на докторанта по темата на дисертацията:

1. Прочитане на обясненията на обвиняем и на показанията на свидетел в съдебната фаза на наказателния процес. – В: Научни трудове на Института за държавата и правото. БАН. Том XII. София, 2015, с. 223 – 235;

2. Определенията на съда по чл. 306, ал. 1, т. 1, 2 и 3 от НПК. Постановяване и инстанционен контрол. – В: Научни трудове на Института за държавата и правото. БАН. Том XIII. София, 2015, с. 167 – 172;

3. Законосъобразност и обоснованост на съдебния акт в наказателния процес. – В: Научни трудове на Института за държавата и правото. БАН. Том XIV. София, 2016, с. 207 – 214;

4. Съдебното решение в наказателния процес като по-съвършена форма на борба с престъпността. – В: Научни четения в памет на Венелин Ганев и Никола Долапчиев. София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2017, с. 365 – 373.